

О. Г. Гаврилюк
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ У ВНЗ

У статті розглянуто інноваційні особистісно-орієнтовані технології як ефективний засіб навчання студентів. Відмічено, що традиційних методів навчання недостатньо, а сучасні технології навчання забезпечують альтернативну модель зв'язку між викладанням і учінням. Визначено, що метою творчого уроку є створення студентами власного освітнього продукту. Охарактеризовано проблемне, розвиваюче, концентроване, продуктивне, поетапне, евристичне навчання. Констатовано, що нові технології навчання відповідають особистості студента.

Ключові слова: *інноваційні особистісно-орієнтовані технології, ефективний засіб навчання студентів, методи навчання, проблемне навчання, розвиваюче навчання, концентроване навчання, продуктивне навчання, поетапне навчання, евристичне навчання.*

Постановка проблеми. Проблема сучасних інновацій дуже актуальна. Інноваційні технології навчання забезпечують альтернативний зв'язок між викладанням та навчанням. Нові технології навчання відповідають особистості студента, створюють творчі методики навчання, дають результат у навчанні тощо. Ефективність навчання є ознакою особистісно-орієнтованого навчання.

Сьогодні, у зв'язку з прагненням педагогів підвищувати якість навчання відповідно до вимог часу, педагогічні технології слід розглядати як цікаву альтернативу традиційним методикам.

Аналіз актуальних досліджень. У другій половині минулого століття виникла концепція творчої самореалізації особистості (А. Маслоу, К. Роджерс, Р. Бернс, В. Сухомлинський, І. Бех, А. Хуторський та ін.). Дана концепція стала основою для створення сучасних варіантів інноваційної освіти.

Питання новітніх технологічних досягнень освіти висвітлено в роботах українських учених І. Бега, В. Євдокимова, І. Зязюна, М. Лазарева, В. Лозової, Л. Мільто, О. Пехоти, Є. Полат, І. Прокопенка, А. Сбруєвої, А. Фурмана та ін. Важливі дослідження тенденцій реформування освіти [3], світового педагогічного досвіду, проблем евристичного навчання, творчої самореалізації особистості вчителя, учня, студента [1].

Мета статті – розглянути інноваційні особистісно-орієнтовані технології як ефективний засіб навчання студентів. Були використані такі **методи дослідження**, як аналіз психолого-педагогічних праць, освітніх документів; спостереження процесу навчання студентів, узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Педагогічну технологію розуміють як послідовну систему дій педагога, пов'язану з розв'язанням педагогічних задач, чи як планомірне й послідовне втілення на практиці заздалегідь спроектованого педагогічного процесу.

Інформаційні освітні середовища дозволяють реалізувати в навчальному процесі велику частину можливостей сучасних технологій, що сприяє:

- кращому засвоєнню програмного матеріалу за рахунок того, що поданий матеріал стає більш захоплюючим, наочним, підсилюється його інформативна ємність, з'являється можливість різнобічного розгляду досліджуваного явища, розширюється арсенал прийомів подачі навчального матеріалу, заощаджується час на його викладання;
- реалізації можливостей інтелектуального керування ходом навчального процесу, що дозволить створити умови для індивідуального й диференційованого навчання, вибору теми, кого навчають, темпу й обсягу вивчення матеріалу, поділу завдань за рівнями складності;
- автоматизації контролю знань, умінь, навичок, що сприяє підвищенню об'єктивності контролю знань, посиленню мотивації до навчання; організації самостійного вивчення навчального матеріалу з метою підвищення інтелектуального рівня студентів;
- прискоренню як емоційного, так і інтелектуального розвитку студентів шляхами, що перевищують типове академічне очікування.

Традиційні методи навчання не відповідають складності його реальних проблем, стрімким змінам ситуацій, у яких поєднуються навчання та потреби для кращого відтворення інтеграції змісту, процесу і практики. Інноваційні технології навчання забезпечують альтернативну модель зв'язку між викладанням та учінням. Цей підхід може сприяти успіху сучасних методів навчання, що викликають зацікавленість у студента. Дослідження показали, що студенти активніше зайняті темою, більш вмотивовані й набувають майстерності, охоплюючи знання дисципліни, навички співпраці та партнерства.

Ефективне навчання студентів є центральним пунктом поточних освітніх реформ.

Ефективними принципами навчання можуть вважатися такі: студенти навчаються якісніше, якщо вони активно зайняті впродовж навчального процесу, правильно оцінюють рівень успіху відносно наслідків: чим більше досягнення з предмету, тим більше з'являється бажання вчитися, удосконалюватися. Студенти можуть самостійно регулювати процес навчання, який є свідомо та старанно стратегічно спланованим, є ясным і фасилітаторним. Мотивація навчання суттєво змінюється.

Якісне навчання базується на емпірично підтверджених ефективних принципах навчання. Особистісно орієнтована освіта ставить студента в центр процесу, який починається з розуміння освітніх контекстів, притаманних студенту. Викладач оцінює прогрес студента відносно мети навчання. Цей підхід має бути індивідуальним, гнучким, компетентним, різноманітним за методикою та не завжди обмеженим часом або місцем. Ця технологія навчання є стратегією освіти, яка ставить удосконалення навчання студента в центр процесу й політики прийняття рішень на всіх рівнях. Процес протікає

успішно при чітко визначеній меті й усвідомленні наслідків студентами та прямим залученням студентів до діяльності, яка продукує розуміння змісту через розвиток майстерності та набуття відповідних навичок для життя й роботи. Не менш важливою метою є підготовка самокерованих учнів, які можуть продовжувати навчання після своєї формальної освіти [5; 7; 8].

Одним із необхідних умінь викладача творчої орієнтації є вміння трансформувати традиційні «закриті» завдання у відкриті.

Метою творчого уроку є створення студентами власного освітнього продукту. Освітня продукція є результатом виконання визначених видів діяльності, тому поділ творчих уроків на типи може відбуватися на основі різних ведучих видів діяльності: когнітивних, креативних, оргдіяльнісних, комунікативних тощо. Успішне застосування особистісно-орієнтованих технологій навчання вимагає:

- зміни парадигми навчання й викладання від орієнтованої на викладача до орієнтованої на студента. На занятті із застосуванням особистісно-орієнтованих технологій завданням викладача є полегшення активного навчання студентам. Такий тип заняття протиставляється традиційному, де викладач є прямим та, інколи, єдиним джерелом знань;
- готовності застосовувати нові й оригінальні підходи до управління аудиторією, здатності критично оцінювати власні спроби в здійсненні такого підходу;
- ініціативи для підтримки стратегії навчання;
- розвитку інтуїції, яка з'являється на основі прочитаної літератури, успішних і неуспішних прикладів з особистого досвіду.

Виходячи з аналізу літератури, інноваційні особистісно-орієнтовані технології представлені такими напрямками, як поетапне, кооперативне, проблемне, продуктивне, концентроване, евристичне навчання та багатьма іншими [5; 6; 7; 8; 9].

Дія принципу проблемності починається з простої імітації пошуку, коли викладач заздалегідь знає те, що повинно бути знайдено студентом, підводить його до правильної відповіді. У подальшому в педагогіці поширилися ідеї про те, що невідомість освітнього продукту може відноситися не тільки до студента, але й до викладача. Виникла методика навчання через діалог студента й викладача, які знаходяться в рівній ситуації незнання.

Ціль проблемного навчання – засвоєння студентами заданого предметного матеріалу шляхом висунування викладачем спеціальних пізнавальних задач-проблем. Методика проблемного навчання побудована таким чином, що студенти скеровуються викладачем на відоме рішення чи напрямок рішення задачі.

Проблемне навчання в загальноприйнятій його формі застосовується, як правило, у темах і предметах, де потрібен інтелектуальний підхід. Проблемне навчання найчастіше торкається тільки змісту навчальних

дисциплін і відповідної методики його застосування. Евристичне навчання визначає методологію творчості й відноситься до навчального цілепокладення, створенню студентами власного змісту творчості, рефлексивному конструюванню ними теоретичних елементів знань.

Розвиваюче навчання змістило освітні акценти з вивчення студентами матеріалу по предметах на навчальну діяльність, орієнтовану на розвиток теоретичного мислення, чи на всебічний розвиток студента. Зміст навчального матеріалу зазнав у зв'язку з цим структурних змін, але залишився стосовно викладача та студента заданим і від них майже незалежним.

Проблемне навчання є стратегією для заохочення критичного мислення й розв'язування проблем через використання дійсних ситуацій або завдань. Викладачі є фасілітаторами, які надають ресурси, здійснюють керівництво й викладання, оскільки вони забезпечують знання змісту і майстерність розв'язування проблеми. Студенти набувають більшої відповідальності впродовж навчання, у той час як надані викладачем інструкції зменшуються. Роль викладача змінюється від інструктора до керівника, фасілітатора і партнера.

- навчання починається з формулювання проблеми, якою зацікавлений студент;
- проблеми базуються на життєвих, відкритих ситуаціях;
- проекти відкриті, з багатьма можливостями для розвитку;
- студенти відповідальні за пошук інформації, яка необхідна для вирішення проблеми;
- навчання активне, інтегроване, комплексне та послідовне;
- роль учителя підтримуюча, а не інструктивна;
- оцінки вказують на інтегрованість знань.

Концентроване навчання є складовою інтенсивного навчання. Інтенсивне ж навчання є продуманим синтезом розподіленого й концентрованого навчання. У такий спосіб поняття «концентроване навчання» є більш вузьким, ніж поняття «інтенсивне навчання». Дана освітня технологія дозволяє вирішувати проблему формування й активізації пізнавальних інтересів учнів.

Концентроване навчання, маючи широкі просторово-часові можливості, може вирішувати проблему цілісного формування особистості, включаючи рішення трьох найважливіших задач:

- 1) формування цілісних знань студента;
- 2) формування цільного творчого мислення;
- 3) формування довгострокової орієнтації [2].

У зарубіжній педагогіці є розповсюдженою концепція продуктивного навчання (Productive Learning), яка підтримується німецькими педагогами І. Бьомом і Дж. Шнайдером (I. Böhm, J. Schneider, 1995). Проект «Місто-як-школа», реалізований у межах даної концепції Інститутом продуктивного

навчання в Європі (IPLE), полягає в навчанні молоді на основі практичного досвіду «з дійсного життя». Студентам, які не сприймають традиційні форми творчості, пропонується навчатися в реальному житті, створюючи суспільно значиму продукцію на обраних ними робочих місцях. Студентам пропонується шість напрямів, кожен із яких триває близько 3 місяців і містить у собі сфери бізнесу, керування, соціальної і культурної діяльності. Викладач разом зі студентом складає індивідуальну навчальну програму, що враховує потреби студента і специфіку його робочого місця. Відсутнє розмежування між навчальними предметами і професійною практикою. Оволодіння способами діяльності спонукає самоосвіту студентів, підвищує їхню мотивацію, ліквідує відчуження від власної творчості. Таким чином, ідея продуктивного навчання дозволяє вивести діяльність учня в зовнішній світ.

Згідно з дослідженнями П. Хаггера, вимірами продуктивного навчання є:

1. Продуктивне навчання переоцінює існуючі зразки та правила.

2. Продуктивне навчання включає створення нового навчання, що одночасно надає нового вигляду середовищу, у якому воно відбувається. Процес і продукція навчання з'єднуються.

3. Продуктивне навчання включає соціальне, культурне й політичне конструювання індивідуальної ідентичності.

4. Продуктивне навчання орієнтоване на цілісну особистість [9].

Поетапне навчання визначається як процес:

- а) допомоги студентам досягти більшого, ніж вони можуть самі по собі,
- б) де викладач дає учням можливість брати участь у складних завданнях, які вони не можуть виконати належним чином без допомоги,
- в) де повинен бути підтриманий баланс між зменшенням керівництва викладача та збільшенням компетентності студента.

Пріслі, Харрис і Паркс визначили шість характеристик поетапного навчання:

- а) слідування інтересам студентів;
- б) зменшення низки кроків, які вимагаються, щоб довести вирішення проблеми до рівня, де студент може виконати завдання з допомогою викладача;
- в) повна концентрація уваги студента на завданні;
- г) підкреслення критичних параметрів завдання (наприклад, порівняння продукції студента з бажаною продукцією);
- д) зведення стресу в навчанні до мінімуму;
- е) чітке демонстрування завершення завдання або моделювання ідеалізованого вирішення проблеми.

Евристичний підхід до освіти дозволяє розширити можливості проблемного навчання, оскільки орієнтує викладача та студента на досягнення невідомого їм заздалегідь результату.

Евристичне навчання відрізняється від розвиваючого якісно новою задачею: розвитком не тільки студента, але й напряду його творчості, цілей, технологій, змісту. Оскільки студент в евристичному навчанні ставить власні цілі, здобуває знання, створює методологічну і навчальну продукцію, то зміст творчості для нього виявляється варіативним і змінюється в ході діяльності самого студента. Студент виступає і суб'єктом, і конструктором; він є повноправним джерелом і організатором власних знань, не менш важливим, ніж викладач чи підручник. Студент складає план своїх занять, визначає особисту позицію щодо ключових проблем із різних галузей діяльності, розробляє власні версії, виконує дослідження. Процес навчання насичується особистісними знаннями й досвідом студентів. У результаті студенти вибирають індивідуальні напрямки в досліджуваних освітніх сферах. Одночасно вони знайомляться з класичними досягненнями фахівців у досліджуваних областях, але не обмежуються лише засвоєнням зовнішнього матеріалу.

Евристичне навчання дозволяє зробити первинними ті цілі і задачі, що поставлять студенти перед собою. Роль викладача зводиться до допомоги студентам у формулюванні своїх цілей і наступного супроводу їхньої діяльності.

Можна наводити численні альтернативні стратегії навчання, а потім вивести їх ефективність. Якщо нижчезазначені фактори за А. В. Хуторським присутні в результатах інноваційної технології навчання, то вона може вважатися ефективною.

1. Діагностика й самодіагностика студента, що дозволяє йому визначити свій освітній потенціал, власний напрям творчості, відчутти віру викладачів і батьків у реалізацію своїх можливостей.

2. Формування в студента особистісної системи самооцінок з метою зменшення залежності його творчої самореалізації від зовнішніх умов.

3. Оволодіння викладачем технологією супровідного ставлення до індивідуального освітнього процесу кожного студента.

4. Освоєння і застосування студентами методик вираження внутрішніх якостей, станів і процесів за допомогою зовнішніх продуктів діяльності, у тому числі знакового й символічного типу [4].

Взагалі, модель особистісно-орієнтованих технологій навчання залежить від того, як сприймають викладача: як представника знань або фасілітатора, або як традиційне «джерело всього знання». Це також покладає велику відповідальність на студентів.

Як зазначили вчені Д. Норман і Дж. Спорер, з новими технологіями навчання, які відповідають особистості студента, створюють творчі методики навчання, дають результат у навчанні тощо, ефективність навчання, безумовно, сама є ознакою особистісно-орієнтованого навчання.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, інноваційні особистісно-орієнтовані технології є ефективним засобом

навчання студентів. Дані технології потребують подальшої розробки й застосування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лазарев М. О. Творча самореалізація особистості вчителя, студента, учня в людину – центрованій евристичній освіті / М. О. Лазарев // Професійно – творча самореалізація майбутнього педагога в інноваційній освіті : [монографія] / [за ред. проф. М. О. Лазарева]. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. – С. 69–111.
2. Остапенко А. А. Концентрированное обучение: модели образовательной технологии / А. А. Остапенко. – Краснодар : Департамент образования и науки, 1998. – 56 с.
3. Сбруева А. А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англomовних країн в контексті глобалізації (90 – ті рр. XX – початок XXI ст.) : монографія / А. А. Сбруева. – Суми : ВАТ «Сумська обласна друкарня». Видавництво «Козацький вал», 2004. – 500 с.
4. Хуторской А. В. Эвристическое обучение: теория, методология, практика / А. В. Хуторский. – М. : Международная педагогическая академия, 1998. – 266 с.
5. Donald A. Norman Learner-Centered Education. -Communications of the ACM, Apple Computer / Donald A. Norman, James C. Spohrer // Magazine Communications of the ACM CACM Homepage archive. – 1996. – Volume 39, Issue 4, April. – P. 24–27.
6. Edwin S. Ellis, Lou Anne Worthington, Martha J. Larkin, Executive Summary of the Research Synthesis on Effective Teaching Principles and the Design of Quality Tools for Educators [Електронний ресурс] / Edwin S. Ellis, Lou Anne Worthington, Martha J. Larkin // Area of Teacher Education, Programs in Special Education, University of Alabama. – March, 1994. – 41 p. – Режим доступу :
<http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED386854.pdf>
7. Mark B. Yeary Teacher-Centered to Learner-Centered Educational Model [Електронний ресурс] / Mark B. Yeary. – Texas A&M University. – Режим доступу :
<http://www.fie-conference.org/fie98/papers/yeary.pdf>
8. Molly Johnson. Learner-Centered Education as a Model and a Platform for Training Graduate Teaching Assistants in Professional Skills [Електронний ресурс] / Molly Johnson. – Northern Arizona University. –Режим доступу :
<http://www.fie-conference.org/fie98/papers/johnson.pdf>
9. Paul Hager. Towards a productive conception of productive learning. September 2001, Productive Learning Seminar Series. The Research into Adult and Vocational Learning Group(RAVL) and The Research Centre for Vocational Education and Training (RCVET) / Paul Hager. – University of Technology, Sydney. – Working Paper 01-13.

РЕЗЮМЕ

Гаврилюк Е. Г. Инновационные технологии обучения студентов в ВУЗах.

В статье рассмотрены инновационные личностно-ориентированные технологии как эффективное средство обучения студентов. Отмечается, что традиционных методов обучения недостаточно, а современные технологии обучения обеспечивают альтернативную модель связи между преподаванием и обучением. Указывается, что целью творческого урока является создание студентами собственного образовательного продукта. Охарактеризовано проблемное, развивающее, концентрированное, продуктивное, поэтапное, эвристическое обучение. Констатируется, что новые технологии обучения соответствуют личности студента.

Ключевые слова: инновационные личностно ориентированные технологии,

эффективное средство обучения, подход, способствовать, фасилитатор, мастерство, продуктивное обучение, политика принятия решений, дальнейшее образование, современные методики обучения

SUMMARY

Havrylyuk O. Some innovative technologies of teaching students in higher school.

The article is focused on the study of the innovative personal oriented technologies as effective student training method. The effectiveness of training manifests personal oriented education. The traditional methods are considered not to suffice while modern technologies provide the alternative model of connection between teaching and learning. This approach may facilitate modern teaching techniques provoking students' keenness. As the research proves the students are more involved into the subject-matter, more motivated and achieve proficiency, mastering knowledge of the subject, cooperation and partnership skills. Effective learning is the mainstream of the current educational reforms.

Personal oriented education positions a student as the main object of the process that starts from the comprehension of the educational contexts. The teacher estimates the student's progress in accordance with the aim of education. This approach is supposed to be individual, flexible, competent, various in technics and not restricted by time or place. Therefore, this technology makes up the strategy of education, which places the student's academic progress in the focus of the process and decision-making policy at all levels. The process succeeds due to the determined aim and direct involvement of the students into the activity inducing the comprehension of the contents through the achievement of proficiency and acquisition of necessary practical skills. To train self-motivated students who are able to continue their further education is of primary importance too.

Working out of the result is regarded to be the objective of the creative lesson. Conducting varied activities results into some educational outcome. Consequently creative lessons may be specified into several types regarding their purposefulness cognitive, creative, administrative, etc. Problem-solving, developing, learner-centered, productive, multi-staged and heuristic educational models are dwelled upon in the article. A model of personal oriented technologies depends upon the way the teacher is viewed: as a facilitator or as a traditional source of knowledge. The new technologies of education are claimed to meet the student's personality. It also makes students responsible.

Key words: *innovative personal oriented technologies, effective student training method, approach, facilitate, facilitator, proficiency, productive learning, decision-making policy, further education, modern teaching technics.*